

(Nadaljevanje z 19. strani)

organov.) Šibkost človeškega dela sili te skupnosti h kolektivnemu delu in od tod izvira skupna posest proizvajalnih sredstev in proizvodnih dobrin.

Skoraj ves čas je proizvajala ta skupnost s primitivnim delom — zbiranje sadžev, lov, ribolov, krčenje gozdov in začetek poljedelstva. Skupno delovno silo vseh za delo sposobnih so trošili po neki vrsti plana. Delitev dela znotraj skupnosti je nastajala zakonito — po spolu in starosti. Starejši in izkušenejši so izdelovali delovno orodje, močnejši in mlajši so hodili na lov, ribarjenje in drugo. Zene z otroki so se ukvarjale s primitivnim hišnim gospodinjstvom itd.

Delo vsakega člana skupnosti je bilo neposredno družbeno. Trošenje delovne sile je veljalo vsekakor kot neposredno trošenje skupne družinske delovne sile. Vnaprej so bili v določenem medsebojnem razmerju proizvodnje. Zato medseboj niso zamenjavali, temveč so skupno prisvajali in trošili sadove svojega dela.

Po tem samoniklem planu se je delilo delo na razne dejavnosti v omejenih aktivnostih skupnosti. S stihsko nujnostjo je bilo vnaprej določeno, zakaj se je in koliko se je trošilo družinske delovne sile.

Tesni okvir teh skupnosti so dopuščali majhno gospodarnost z delovnim časom. V njih pa so nastali pogoji — razvoj proizvajalnih sil družbe, iznajdba živinoreje, poljedelstva, obrti — za prehod na mnogo bolj široko družbeno skupnost, ki je nudila mnogo več možnosti za gospodarnost v družbenem delu, s tem pa tudi za sam družbeni razvoj. S prehodom v širše okvire družbenega življenja pa se je v temelju spremenil način družbene delitve dela.

3. Vrednostni zakon

a) O vrednostnem zakonu

Proizvodne načine, ki sledijo prvobitnemu, karakterizira zasebna lastnina nad proizvajalnimi sredstvi. Privatna proizvodnja nastane kot oblika, ki najbolj ustreza dani stopnji razvoja proizvajalnih sil družbe. Je najboljša oblika zakona o gospodarnosti družbenega dela za dolgo zgodovinsko razdobje.

Izmenjujejo se torej po vrstnem redu zasebna proizvodnja lastnikov sužnjev, fevdalcev, kapitalistov kot zgodovinske progresivne oblike velike družbene proizvodnje. (Drobna proizvodnja v mestu in vasi je sopotnik in v nasprotju z vsemi temi oblikami velike proizvodnje. Ekonomsko močnejše jo te — suženjstvo, fevdalizem in kapitalizem — podrejajo sebi, ekspropriirajo in urejajo po lastni podobi. V tem je kapitalizem najbolj radikalен.)

Delitev dela se razvija v čedalje širših družbenih mejah kot delitev med individualnimi samostojnimi proizvajalci.

Proizvodnja se cepi čedalje bolj na vrsto svojih vej. Ločita se kmetijsko in industrijsko delo, ti pa se potem razčlenjujeta naprej na čedalje bolj ozka in specialna proizvodna področja. Kmetijstvo se specializira na poljedelstvo, vrtnarstvo, sadjarstvo, živinorejo itd. Iz industrije se izloči mnogo večje število vej, začenši od številnih obrti — kovačka, kolarska, teatarska, zidarska, tkalska, krojaška, pekov-

ska itd. — Neprimerno več pa v kapitalizmu z njegovo veliko strojno proizvodnjo, ki teče v tisočerih raznovrstnih proizvodnih vejah. To dviguje storilnost družbenega dela, hkrati pa tudi komplikira pogoje razdelitve njegove skupne družbene množine. Razdelitev družbenega dela pa je osnovna stran družbene reprodukcije.

Kolikor bolj je razvita družbena delitev dela in večja specializacija proizvajalcev na posamezne, čedalje bolj ozke delovne dejavnosti, toliko večja je njihova medsebojna odvisnost in pogojenost. Ce se ukvarja nekdo na primer izdelovanjem ur, je njegov življenjski obstoj pogojen s tem, da se vrsta drugih proizvajalcev ukvarja s proizvodnjo žita, mesa, tkanin, obutve — da kroji, šiva, peče, zida in podobno. Vsak troši veliko marsičesa... in pri tem je navezan na drugega. Vsak vejlja kot delec vsega gospodarskega dogajanja in je z njim pogojen.

To pa je proizvodnja individualnih zasebnih proizvajalcev. Ti samostojno misijo in delajo. Vsak zase odloča kot »svoj gospodar«. Zato je popolno naključje, koliko proizvajalcev se bo nabralo v posameznih gospodarskih dejavnostih. In koliko dela bo v njih potrošeno. Popolno naključje odloča, koliko proizvodov vsake vrste bo tu proizvedenih. Nad proizvodnjo v družbenem merilu gospoduje vsota vseh teh naključij in samostojnih odločevalcev — anarhija. To je bistvena poteza take proizvodnje.

Drugo potezo tvori... nasprotje med individualnim (zasebnim) in družbenim značajem dela teh proizvajalcev.

Videli smo, da je delo — in življenje — vsakega individualnega proizvajalca v sistemu delitve dela pogojeno s funkcioranjem vse družbene proizvodnje, vseh njenih gospodarskih vej. Stihnost in anarhičnost tega sistema delitve dela ne odpravlja te zakonitosti, temveč jo krepi. S širjenjem delitve dela v družbi in anarhiji v trošenju vse človeške delovne sile postaja ta medsebojna odvisnost individualnih proizvajalcev večja. To krepi družbeni značaj njihovega dela. Po dejanskem položaju je čedalje močnejje ne-ločljiv člen družbene delitve dela. Samo tako in v tej zvezi ima tudi neki pomen. Proizvajalec je na primer izdeloval ure ali samo kazalce. Toda ne zase, temveč za druge. Če mu ne uspe, da bi »druge« poučil o tej svoji dobrni nameri — kazalci sicer ne bodo takoj propadli, ta proizvajalec pa zelo verjetno. Njegova napihnjena samostojnost — ali oholost zasebne lastnine tu nič ne pomaga.

Po svojem položaju tvorijo dejansko proizvajalci v teh pogojih organe družbene proizvodnje; njihova delovna sila je v bistvu organ skupne družbene delovne sile. Njihovo delo pa ne nastopa vnaprej, neposredno kot organ družbenega dela. Popolnoma nasprotno je. Vnaprej nastopa kot samostojno, zasebno delo. Samostojnost in zasebno odločanje gospoduje nad tem delom v zunanjem gibanju. Samostojnost je oblika, ki gospoduje v dejanskem življenju proizvajalcev.

Družbeno delo se torej opravlja v obliki samostojnega, individualnega (zasebnega) dela; družbena proizvodnja... v obliki samostojnega, individualnega (zasebnega) proizvajanja.

Toda ti pogoji — in nasprotja — ne morejo odpraviti osnovnega zakona o gospodarnosti družbenega dela. Nekako se mora uresničiti tako v zakonu o storilnosti dela kakor tudi v svojstvu zakona o sorazmernosti v delitvi družbenega dela. Kako? — Kot vrednostni zakon. Vrednostni zakon je dočrta zgodovinska oblika tega globljega, v bistvu stalno učinkujučega gospodarskega zakona. Funkcija teh zakonov je istovetna. Razlika je samo v družbenih pogojih in odnosih, v katerih funkcioniраjo, in v soglasju s tem, v načinu in sredstvih, preko katerih učinkujejo.

Vrednostni zakon učinkuje na osnovi takih družbenih odnosov, ki se utrešajo v samostojnosti individualnih proizvajalcev v sistemu delitve dela. To so lahko razni »samostojni«, »individualni« proizvajalci. To je odvisno od tega, koliko je družba ekonomsko napredovala. Lahko so sužnjelastiske latifundije ali kapitalistične tovarne. Ob njih pa v večji ali manjši meri drobna proizvodnja obrti in na vasi. Prav tako pa tudi socialistični delovni kolektivi. Dokler je ekonomika samostojnost v gospodarjenju činitelj razvoja družbene proizvodnje, je dokaz nujnosti vrednostnega zakona. Dotlej je ta tudi progresiven v vsem mehanizmom, s katerim učinkuje. Res je, da tudi vrednostni zakon doživila bistvene modifikacije potem pač, ali so tla, na katerih deluje, krajhestvo drobne proizvodnje, kapitalistično ali socialistično v pretežni meri.

V vseh primerih tvori izhodiščno osnovno ekonomsko individualnost, samostojnost proizvajalcev. Od tod pojav nasprotja med individualnim in družbenim značajem dela in anarhija v gibanju človeškega dela ali proizvodnje. Vrednostni zakon mora nedvomno premagati eno in drugo nasprotje. Mora odsevati družbeni značaj dela, njegovo premoč nad individualnim, dejansko povezanost individualnih del kot delov družbenega dela. Usmerjati mora splošni tok individualnih del k določenemu sorazmerju v njihovi skupni, družbeni delitvi na razne veje in podveje proizvodnje.

(Nadaljevanje sledi)

Uredniški odbor

»NAŠE SKUPNOSTI«

Nikola Balog, Tone Vrataš, Todor Vujasinović, Danilo Vuković, Dušan Vuković, Kiro Gligorov, Ašer Deleon, Milivoj Ivanović, Petar Ivčević, Jovan Janković, Jovan Marinović, Ljubisav Marković, Nikola Miljanč, Mitra Mitrović, Ante Novak, Vojin Popović, Ždenko Has, Nikola Cobelić, Rajko Skaljak

Predsednik uredniškega odbora
KIRO GLIGOROV

Glavni in odgovorni urednik
RAJKO SKALJAK

UREDNIŠKI ODBOR ZA SLOVENIJO
Ivo Klemenčič, Viktor Kotnik, Tine Lah, Mile Smolinsky, Pavle Žaucer

Predsednik uredniškega odbora
za Slovenijo
PAVLE ŽAUČER